ISNN 3030-3907

2026/4
VOLUME 1

DEVELOPMENT OF SCIENCE

ILMIY JURNAL

Development of science

Ilmiy jurnal

2026/4 VOLUME 1

ISSN 3030 -3907

Ilmiy jurnal OAK rayosatining 2024 yil 27 sentabrdagi 361-son qaroriga asosan 02.00.00 kimyo fanlari hamda 2025 yil 12 fevral 367- son qaroriga asosan 05.00.00 texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

BOSH MUHARRIR:
Temirov Alisher Hoshim o‘g‘li – texnika fanlari falsafa doktori (PhD),Dotsent.
TAHRIRIYAT KENGASH RAISI:
Fozilov Sadriddin Fayzullayevich – texnika fanlari doktori, professor
TAHRIRIYAT KENGASH A’ZOLARI

TEXNIKA FANLARI/ TECHNICAL SCIENCES/ ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

Bozorov G‘ayrat Rashidovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Abdurahmonov Olim Rustamovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Adizov Bobur Zamirovich
O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Umumiy va noorganik kimyo instituti, professor
Hayitov Ruslan Rustamjonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Jumayev Qayum Karimovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Berdiyev Dorob Murodovich
Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti, professor
Maxmudov Rafiq Amonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Tilloyev Lochin Ismatilloyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Raxmonov Qahramon Sanakulovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Barakayev Nusratullo Rajabovich
Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti, professor.
Jo‘rayev Xayrullo Fayziyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Panoyev Erali Rajabboyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Ataullayev Sherzod Nabiullyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Murodov Malik Negmurodovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Axmedova Ozoda Bahronovna
Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti.
Safarov Bahri Jumayevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Xaydarov Axtam Amonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Safarov Jasur Alijon o‘g‘li
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Асадова Раъно Дилмуратовна
Тошкент Давлат техника университети доценти

KIMYO FANLARI/ CHEMICAL SCIENCES/ ХИМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Axmedov Voxid Nizomovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Umarov Baqo Bafoyevich
Buxoro Davlat Universiteti, professor
Kodirov Abduaxad Abduraximovich
Qarshi davlat Universiteti, professor
Qurbonov Mingniqul Jumagulovich
Qarshi davlat Universiteti, dotsent
Turemuratov Sharibay Naurizbaevich
O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Qoraqalpog‘iston bo‘limi Bosh ilmiy kotibi, professor
Tursunov Kaxor Shonazarovich
Qarshi davlat Universiteti, professor
Do‘stov Hamro
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Panoyev Nodir Shavkatovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Olimov Bobur Bahodir o‘g‘li
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Kasimov Sherzod Abduazimovich
Termiz Davlat Universiteti, professor.
Aliqulov Rustam Valiyevich
Termiz Davlat Universiteti, professor
Tropov Xamza Tursunovich
Samarqand Davlat Universiteti, professor

IQTISODIYOT FANLARI/ ECONOMICS/ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Nizamov Aslitdin Badreddinovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Boboyev Akmal Choriyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Ergashxojayeva Shaxnoza Djasurovna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, professor
Saidaxmedova Nodira Ilxomovna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, professor
Muxsinov Bekzod Toxirovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Shakarov Qulmat Ashirovich
Renessans ta'lim universiteti,dotsent.
Jumaeva Zulfiya Qayumovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Norova Salomat Yusupovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Avezova Shaxnoza Maxmudjonovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Jalilov Jamshid G‘anijonovich
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, dotsent
Xasanova Gulruh Djumanazarovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.

PEDAGOGIKA FANLARI/ PEDAGOGICAL SCIENCES / ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Siddiqova Sadoqat G‘afforovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Zoyirov Erkin Xalilovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, DSc, professor
Gaffarov Feruz Hasanovich
Puchon Universiteti, *professor*
Ruziyev Davron Yuldashevich
Buxoro Davlat Universiteti, professor
Muradova Firuza Rashidovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Yunusova Gulandon Samiyevna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
To‘xtayeva Zebo Sharifovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Navro‘zova Gulchixra Nigmatovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Uzoqova Laylo Polvonovna
Buxoro muhandislik – texnologiya instituti, dotsent.
To‘raqulova Marjona Qiyom qizi
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Muradova Zarina Rashidovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Murodov Sanjar Aslonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Shodiyev Jahongir Jo‘raqulovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent
Gaffarov Laziz Hasanovich
Buxoro muhandislik – texnologiya instituti, dotsent.

Tahririyat a’zolarning to‘liq ro‘yxati jurnalning www.devos.uz saytida keltirilgan.

Tahririyat hay’ati a’zolarining tarkibini o‘zgartirish hamda qo‘shimcha kiritish yoki tahririyat a’zoligidan chiqarish bosh muharrir tomonidan amalga oshiriladi.

ISSN 3030-3907

Development of science ilmiy jurnali 2024 yil 15 aprel kuni №256445 sonli guvohnoma bilan Davlat ro‘yxatidan o‘tgan.

To‘plam elektron ko‘rinishda (pdf formatida) mualliflarga taqdim etiladi. To‘plamga kiritiladigan maqolalarning mazmuni, ulardagi statistik ma’lumotlar va me’yoriy hujjatlarning to‘g‘riligiga hamda har qanday fikr - mulohazalarga mualliflarning o‘zlari mas’ul hisoblanadilar. Talablarga javob bermaydigan maqolalar to‘plamga kiritilmaydi. Tashkiliy qo‘mita maqola matnini qisqartirish, qisman tuzatish kiritish, seksiyalarga joylashtirish huquqiga ega.

ISSN 3030-3907

O‘ZBEKISTON SHAROITIDA NAFAS YO‘LLARINING SURUNKALI O‘PKAVIY KASALLIKLARI NATIJASIDA O‘LIM DARAJASI: 2020–2025 YILLAR DAVOMIDA EPIDEMIOLOGIK TAHLIL

Yermanov Rustam Temirovich[1]

Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti, Epidemiologya kafedrasi assistenti Samarqand O‘zbekiston.

Umarova Navbaxor Furqat qizi

Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti kilinik ordinator epidemiologya kafedrasi

Annotatsiya. Nafas yo‘llarining surunkali o‘pkaviy kasalliklari (jumladan, surunkali obstruktiv o‘pka kasalligi, bronxial astma va surunkali bronxit) global sog‘liqni saqlash tizimi uchun dolzarb muammolardan biri hisoblanadi va ular o‘lim hamda nogironlikning asosiy sabablaridan biri sifatida e’tirof etiladi. Ushbu tadqiqotning maqsadi O‘zbekiston sharoitida 2020–2025 yillar davomida nafas yo‘llarining surunkali kasalliklari bilan bog‘liq o‘lim darajasini epidemiologik jihatdan tahlil qilish, asosiy xavf omillarini aniqlash va ularning dinamikasini baholashdan iborat. Tadqiqot retrospektiv, deskriptiv va analitik epidemiologik yondashuv asosida olib borildi. Ma’lumotlar O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligi, Davlat statistika organlari hamda xalqaro epidemiologik manbalardan olindi. Tahlil jarayonida o‘lim darajasi, kasallanish ko‘rsatkichlari, yosh va jins bo‘yicha taqsimot, shuningdek, hududiy farqlar o‘rganildi. Natijalarga ko‘ra, 2020–2025 yillar davomida nafas yo‘llarining surunkali kasalliklari bilan bog‘liq o‘lim darajasi barqaror o‘sish tendensiyasiga ega bo‘lib, ayniqsa, 60 yoshdan yuqori aholi guruhida yuqori ko‘rsatkichlar qayd etildi. Erkaklar orasida o‘lim darajasi ayollarga nisbatan yuqoriroq bo‘lib, bu asosan chekish va kasbiy zararli omillar bilan izohlanadi. Hududiy tahlil yirik sanoatlashgan va urbanizatsiyalashgan hududlarda ko‘rsatkichlar yuqoriligini ko‘rsatdi.

Kalit so‘zlar: nafas yo‘llari kasalliklari, surunkali o‘pka kasalliklari, epidemiologiya, o‘lim darajasi, xavf omillari.

Abstract. Chronic respiratory diseases (including chronic obstructive pulmonary disease, bronchial asthma, and chronic bronchitis) are among the most pressing issues in the global healthcare system and are recognized as leading causes of mortality and disability. The aim of this study is to conduct an epidemiological analysis of mortality rates associated with chronic respiratory diseases in Uzbekistan during the period 2020–2025, identify key risk factors, and assess their dynamics. The study was conducted using retrospective, descriptive, and analytical epidemiological approaches. Data were obtained from the Ministry of Health of the Republic of Uzbekistan, national statistical agencies, and international

ISSN 3030-3907

epidemiological sources. The analysis included mortality rates, morbidity indicators, distribution by age and gender, as well as regional differences. The results indicate that during 2020–2025, mortality rates associated with chronic respiratory diseases showed a steady increasing trend, with particularly high rates observed among individuals aged over 60 years. Mortality rates were higher among men compared to women, mainly due to smoking and occupational risk factors. Regional analysis revealed higher indicators in industrialized and urbanized areas.
Keywords: Respiratory diseases, chronic pulmonary diseases, epidemiology, mortality rate, risk factors.

Аннотация. Хронические заболевания дыхательных путей (включая хроническую обструктивную болезнь лёгких, бронхиальную астму и хронический бронхит) являются одной из актуальных проблем глобальной системы здравоохранения и признаны одними из основных причин смертности и инвалидности. Целью данного исследования является проведение эпидемиологического анализа уровня смертности, связанного с хроническими заболеваниями дыхательных путей в Узбекистане за период 2020–2025 годов, выявление основных факторов риска и оценка их динамики. Исследование проводилось с использованием ретроспективного, описательного и аналитического эпидемиологического подходов. Данные были получены из Министерства здравоохранения Республики Узбекистан, государственных статистических органов, а также международных эпидемиологических источников. В ходе анализа были изучены показатели смертности, заболеваемости, распределение по возрасту и полу, а также региональные различия. Результаты показали, что в период 2020–2025 годов уровень смертности, связанный с хроническими заболеваниями дыхательных путей, демонстрировал устойчивую тенденцию к росту, особенно среди лиц старше 60 лет. Уровень смертности среди мужчин был выше, чем среди женщин, что в основном связано с курением и профессиональными вредными факторами. Региональный анализ выявил более высокие показатели в индустриально развитых и урбанизированных регионах.
Ключевые слова: Заболевания дыхательных путей, хронические заболевания лёгких, эпидемиология, уровень смертности, факторы риска.

KIRISH.

MAVZUNING DOLZARBLIGI. So‘nggi o‘n yilliklarda nafas yo‘llarining surunkali o‘pkaviy kasalliklari global sog‘liqni saqlash tizimi uchun eng dolzarb muammolardan biriga aylanib bormoqda. Ushbu kasalliklar qatoriga surunkali obstruktiv o‘pka kasalligi (XOBB), bronxial astma va surunkali bronxit kiradi. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti ma’lumotlariga ko‘ra, XOBB dunyo bo‘yicha

ISSN 3030-3907

o‘limga olib keluvchi asosiy sabablar orasida yetakchi o‘rinlardan birini egallaydi va har yili millionlab insonlar ushbu kasallik oqibatida hayotdan ko‘z yumadi. Ayniqsa, past va o‘rta daromadli davlatlarda ushbu kasalliklarning tarqalishi yuqori bo‘lib, bu yerda aholining ekologik xavf omillariga duchor bo‘lish darajasi yuqori hamda tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyati cheklangan. Global miqyosda olib borilgan epidemiologik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, nafas yo‘llari kasalliklari bilan bog‘liq o‘lim darajasi asosan havoning ifloslanishi, tamaki iste’moli, kasbiy zararli omillar va urbanizatsiya jarayonlari bilan chambarchas bog‘liq. So‘nggi yillarda sanoatlashtirish va transport vositalari sonining ortishi natijasida atmosferaga chiqarilayotgan zararli moddalarning miqdori keskin oshdi. PM2.5 va PM10 zarrachalari o‘pka to‘qimalariga chuqur kirib borib, surunkali yallig‘lanish jarayonlarini kuchaytiradi va o‘pka funksiyasining pasayishiga olib keladi. Shu bilan birga, aholi qarish jarayonining tezlashuvi ham ushbu kasalliklarning ortishiga sabab bo‘lmoqda, chunki yoshi katta insonlarda o‘pka rezervlari kamayadi va kasallikka moyillik oshadi. O‘zbekiston sharoitida ham nafas yo‘llarining surunkali kasalliklari epidemiologik jihatdan muhim muammo bo‘lib qolmoqda. So‘nggi yillarda respublikada ekologik muhitning o‘zgarishi, ayniqsa, yirik shaharlarda havoning ifloslanish darajasining oshishi ushbu kasalliklarning ko‘payishiga sabab bo‘lmoqda. Toshkent shahri va sanoat rivojlangan hududlarda havoda zararli zarrachalar miqdorining yuqoriligi nafas tizimi kasalliklari bilan kasallanish va o‘lim darajasiga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Bundan tashqari, aholining ma’lum qismida tamaki mahsulotlarini iste’mol qilish keng tarqalgan bo‘lib, bu ham XOBB va boshqa surunkali kasalliklarning rivojlanishida asosiy xavf omillaridan biri hisoblanadi. Yana bir muhim omil — kasalliklarni erta aniqlash va profilaktika choralarining yetarli darajada yo‘lga qo‘yilmaganligidir. Ko‘plab hollarda bemorlar shifokorga kasallikning kech bosqichida murojaat qiladilar, bu esa davolash samaradorligini pasaytiradi va o‘lim xavfini oshiradi. Qishloq hududlarida tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatining cheklanganligi ham muammoni yanada kuchaytiradi.
2020–2025 yillar oralig‘i alohida e’tiborga loyiq bo‘lib, ushbu davrda COVID-19 pandemiyasi nafas tizimi kasalliklariga bo‘lgan e’tiborni yanada oshirdi. Pandemiya natijasida o‘pka funksiyasi zararlangan bemorlarda keyinchalik surunkali kasalliklar rivojlanish xavfi ortgani kuzatildi. Bu esa nafas yo‘llari kasalliklari bilan bog‘liq umumiy kasallanish va o‘lim ko‘rsatkichlariga qo‘shimcha yuklama berdi.

Shu sababli, O‘zbekiston sharoitida nafas yo‘llarining surunkali o‘pkaviy kasalliklari bilan bog‘liq o‘lim darajasini 2020–2025 yillar kesimida chuqur epidemiologik tahlil qilish dolzarb ilmiy masala hisoblanadi. Ushbu tadqiqot

ISSN 3030-3907

nafaqat mavjud vaziyatni baholash, balki asosiy xavf omillarini aniqlash, hududlararo farqlarni o‘rganish va samarali profilaktika strategiyalarini ishlab chiqish imkonini beradi. Natijalar sog‘liqni saqlash tizimida qaror qabul qilish jarayonlarini takomillashtirishga, aholining hayot sifatini oshirishga va o‘lim darajasini kamaytirishga xizmat qiladi.

MATERIALLAR VA USULLAR. Ushbu tadqiqot O‘zbekiston sharoitida nafas yo‘llarining surunkali o‘pkaviy kasalliklari bilan bog‘liq o‘lim darajasini baholashga qaratilgan bo‘lib, retrospektiv, analitik va deskriptiv epidemiologik yondashuv asosida olib borildi. Tadqiqot 2020–2025 yillar oralig‘ini qamrab olib, ushbu davrda respublika bo‘yicha qayd etilgan o‘lim holatlari va kasallanish ko‘rsatkichlari chuqur tahlil qilindi. Tadqiqot obyekti sifatida surunkali obstruktiv o‘pka kasalligi (XOBB), bronxial astma, surunkali bronxit va boshqa pastki nafas yo‘llarining surunkali kasalliklari bilan bog‘liq o‘lim holatlari tanlab olindi. Tadqiqot subyektlari esa turli yosh va jins guruhlariga mansub bo‘lgan bemorlar bo‘lib, ular shaharlik va qishloq aholisi kesimida ham alohida o‘rganildi. Ma’lumotlar bazasi quyidagi manbalar asosida shakllantirildi: O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligining rasmiy statistik hisobotlari Davlat statistika agentligining demografik va sog‘liqni saqlash ko‘rsatkichlari Hududiy tibbiyot muassasalari va pulmonologiya markazlari ma’lumotlari Ochiq ilmiy nashrlar va xalqaro epidemiologik bazalar (WHO, GBD) Tahlil jarayonida asosiy epidemiologik ko‘rsatkichlar — kasallanish darajasi (prevalence), yangi holatlar soni (incidence), o‘lim darajasi (mortality rate) hamda nogironlikka olib keluvchi ko‘rsatkichlar (DALY) hisoblab chiqildi. Barcha ko‘rsatkichlar 100 000 aholiga nisbatan standartlashtirilgan holda baholandi. Statistik tahlilda quyidagi usullar qo‘llanildi: Dinamik qatorlar tahlili (2020–2025 yillar bo‘yicha o‘zgarishlarni aniqlash) Stratifikatsion tahlil (yosh, jins va hudud bo‘yicha taqsimot) Korelyatsion tahlil (atrof-muhit omillari — havo ifloslanishi, chekish darajasi bilan bog‘liqlikni aniqlash) Taqqoslama tahlil (shahar va qishloq hududlari o‘rtasida farqlarni aniqlash) Qo‘shimcha ravishda, ekologik omillarni baholash uchun atmosfera havosidagi PM2.5 va PM10 zarrachalari ko‘rsatkichlari ham inobatga olindi. Shu bilan birga, xavf omillari sifatida tamaki iste’moli, kasbiy zararli ta’sirlar, aholi yoshi va komorbid kasalliklar mavjudligi o‘rganildi. Tadqiqot davomida olingan ma’lumotlar zamonaviy statistik dasturlar yordamida qayta ishlanib, natijalar grafik va jadval ko‘rinishida ifodalandi. Ushbu yondashuv nafas yo‘llarining surunkali kasalliklari bilan bog‘liq o‘lim darajasining dinamikasi va asosiy determinantlarini aniqlash imkonini berdi.

NATIJALAR VA ULARNING MUHOKAMASI. 2020–2025 yillar davomida O‘zbekiston Respublikasida nafas yo‘llarining surunkali o‘pkaviy

ISSN 3030-3907

kasalliklari bilan bog‘liq o‘lim ko‘rsatkichlari dinamikasi tahlil qilinganda, ushbu kasalliklar sog‘liqni saqlash tizimi uchun muhim epidemiologik muammo bo‘lib qolayotgani aniqlandi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, umumiy o‘lim tarkibida nafas tizimi kasalliklarining ulushi o‘rtacha 4,5–5,2% oralig‘ida bo‘lib, bu ko‘rsatkich yillar kesimida biroz o‘sish tendensiyasini namoyon etdi. 2020 yilda nafas yo‘llari kasalliklari bilan bog‘liq o‘lim darajasi taxminan 18–20 holatni (100 000 aholiga nisbatan) tashkil etgan bo‘lsa, 2025 yilga kelib bu ko‘rsatkich 22–25 holatgacha oshgani kuzatildi. Ushbu o‘sish pandemiyadan keyingi davrda nafas tizimiga tushgan qo‘shimcha yuklama, shuningdek, ekologik omillarning kuchayishi bilan izohlanadi. Ayniqsa, COVID-19 infeksiyasini boshdan kechirgan bemorlarda o‘pka funksiyasining pasayishi keyinchalik surunkali kasalliklar rivojlanishiga zamin yaratgan. Yosh guruhlari bo‘yicha tahlil shuni ko‘rsatdiki, o‘lim darajasi 60 yoshdan yuqori aholida keskin yuqori bo‘lib, barcha o‘lim holatlarining 65–70% aynan ushbu yosh toifasiga to‘g‘ri keladi. 40–59 yosh oralig‘ida ham sezilarli o‘sish kuzatilgan bo‘lib, bu esa mehnatga layoqatli aholida kasallik yukining ortib borayotganini ko‘rsatadi. Yoshlar (18–39 yosh) orasida esa o‘lim darajasi nisbatan past bo‘lsa-da, so‘nggi yillarda asta-sekin o‘sish tendensiyasi qayd etildi. Jinsiy tafovutlar tahlil qilinganda, erkaklar orasida o‘lim ko‘rsatkichi ayollarga nisbatan 1,5–2 baravar yuqori ekanligi aniqlangan. Bu holat, asosan, erkaklar orasida chekish darajasining yuqoriligi, zararli ishlab chiqarish omillari bilan ko‘proq aloqada bo‘lishi hamda profilaktik tekshiruvlardan kamroq o‘tishi bilan bog‘liq. Ayollar orasida esa bronxial astma va allergik komponent bilan bog‘liq kasalliklar ko‘proq uchrasa-da, o‘lim darajasi nisbatan pastroq bo‘lib qolmoqda. Hududiy kesimda o‘rganilganda, yirik sanoatlashgan va urbanizatsiyalashgan hududlarda (Toshkent shahri, Toshkent viloyati, Farg‘ona vodiysi) o‘lim ko‘rsatkichlari yuqoriroq ekanligi kuzatildi. Bu hududlarda atmosfera havosining ifloslanish darajasi yuqori bo‘lib, PM2.5 zarrachalari konsentratsiyasi Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti tavsiyalaridan bir necha barobar oshib ketishi qayd etilgan. Qishloq hududlarida esa o‘lim darajasi biroz pastroq bo‘lsa-da, tibbiy xizmatlarga kirish imkoniyatining cheklanganligi sababli kasalliklarning kech aniqlanishi muhim muammo bo‘lib qolmoqda. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, asosiy xavf omillari sifatida atmosfera havosining ifloslanishi, tamaki mahsulotlarini iste’mol qilish, kasbiy zararli omillar va aholi qarishi muhim rol o‘ynaydi. Ayniqsa, PM2.5 zarrachalarining yuqori darajasi o‘pka to‘qimalarida surunkali yallig‘lanish jarayonlarini kuchaytirib, XOBB va boshqa kasalliklarning rivojlanishiga olib keladi. Shuningdek, uy sharoitida qattiq yoqilg‘idan (ko‘mir, o‘tin) foydalanish ham ayrim hududlarda qo‘shimcha xavf omili sifatida aniqlangan. Muhokama natijalari global epidemiologik ma’lumotlar bilan

ISSN 3030-3907

uyg‘unlikda bo‘lib, rivojlanayotgan davlatlarda nafas yo‘llari kasalliklari bilan bog‘liq o‘lim darajasi yuqoriligini tasdiqlaydi. O‘zbekiston sharoitida ham ushbu kasalliklar bilan bog‘liq o‘limning ortib borishi sog‘liqni saqlash tizimida profilaktika va erta diagnostika choralarini kuchaytirish zarurligini ko‘rsatadi. Shuningdek, tadqiqot davomida aniqlangan muhim jihatlardan biri — bemorlarning aksariyati shifokorga kasallikning kech bosqichida murojaat qilishi bo‘ldi. Bu esa davolash samaradorligini pasaytiradi va o‘lim xavfini oshiradi. Shu sababli birlamchi tibbiy yordam tizimini kuchaytirish, skrining dasturlarini joriy etish va aholining tibbiy savodxonligini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA. O‘tkazilgan epidemiologik tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, 2020–2025 yillar davomida O‘zbekiston sharoitida nafas yo‘llarining surunkali o‘pkaviy kasalliklari bilan bog‘liq o‘lim darajasi barqaror yuqori darajada saqlanib qolmoqda va ayrim hollarda o‘sish tendensiyasini namoyon etmoqda. Ushbu kasalliklar, ayniqsa, yoshi katta aholida keng tarqalgan bo‘lib, umumiy o‘lim tarkibida sezilarli ulushni tashkil etadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, asosiy xavf omillari sifatida atmosfera havosining ifloslanishi, tamaki mahsulotlarini iste’mol qilish, kasbiy zararli ta’sirlar, aholi qarishi va komorbid kasalliklarning mavjudligi muhim rol o‘ynaydi. Shuningdek, kasalliklarning kech aniqlanishi va profilaktika choralarining yetarli darajada yo‘lga qo‘yilmaganligi ham o‘lim darajasining oshishiga sabab bo‘lmoqda. Hududiy tahlillar yirik sanoatlashgan va urbanizatsiyalashgan hududlarda ko‘rsatkichlar yuqoriligini ko‘rsatdi, bu esa ekologik omillarning bevosita ta’sirini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, qishloq hududlarida tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatining cheklanganligi kasalliklarni erta aniqlashga to‘sqinlik qilmoqda.

ADABIYOTLAR

1. Hikmatovich I. N., Xolmatovich J. A., Axtamovna A. F. Applications of Elidel for Lichen Plane //Texas Journal of Medical Science. – 2022. – T. 8. – C. 113-115.
5- Ачилова Ф. А., Жалилов А. Х. Данные эхокардиографии при малых аномалий сердца у детей //e conference zone. – 2022. – с. 136140.
2. Hikmatovich I. N., Xolmatovich J. A., Axtamovna A. F. O‘smirlardagi vulgar acne kassaligini kompleks davolashni ishlab chiqish va samaradorlikni aniqlash //barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali. – 2022. – C. 323-326.
3. Hikmatovich I. N., Temirovich E. R., Xolmatovich J. A. Herpis virusini mahalliy davolash uchun vifironni qo‘llash //barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali. – 2022. – с. 349-351.
4. Hikmatovich I. N., Xolmatovich J. A., Axtamovna A. F. Atopik dermatitli bemorlarni progressiv bosqichda mahalliy davolash samaradorligini baholash //barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali. – 2022. – C. 259-263.

ISSN 3030-3907

5. Hikmatovich I. N., Xolmatovich J. A., Axtamovna A. F. Applications of Elidel for Lichen Plane //Texas Journal of Medical Science. – 2022. – T. 8. – C. 113115.
6. Islamov N. H., Jalilov A. X., Achilova F. A. Ijtimoiy-gigienik turshiy shartlarning o ‘quvchilar salomatligiga ta’siri //educational research in universal sciences. – 2023. – т. 2. – №. 14. – с. 314-318.
7. Islamov N. H. et al. Principles of treatment of laryngotracheitis in children //Modern Scientific Research International Scientific Journal. – 2023. – T. 1. – №. 7. – C. 136-142.
8. Islamov N. H., Jalilov A. X., Achilova F. A. Development of papillomavirus infection in men //Modern Scientific Research International Scientific Journal. – 2023. – T. 1. – №. 7. – C. 128-135.
9. Hikmatovich I. N., Temirovich E. R., Muradovich Y. M. O‘smirlarda yuzaki pyodermani davolashda topikal terapiya //barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali. – 2022. – с. 355-358.
10. Salamova L. A., Baratova M. R., Islamov N. H. Does bacterial vaginosis cause pelvic inflammatory disease? //Theoretical & Applied Science. – 2020. – T. 91. – №. 11. – C. 250-254.
11. Islamov N. H., Baratova M. R., Salamova L. A. Factors related to the efficiency of treatment by a doctor-dermatovenerologist and the recommended treatment of gonorrhea //ISJ Theoretical & Applied Science, 11 (91). – 2020. – C. 255-258.
12. Salamova L. A., Baratova M. R., Islamov N. H. Вызывает ли бактериальный вагиноз воспалительное заболевание органов малого таза? //Theoretical & Applied Science. – 2020. – №. 11. – C. 250-254.
13. Baratova M. R., Salamova L. A., Islamov N. H. Эпидермальные паразитарные кожные заболевания как пренебрегаемая категория болезней, связанных с бедностью //Theoretical & Applied Science. – 2020. – №. 11. – C. 259264.
14. Baratova M. R., Salamova L. A., Islamov N. H. Epidermal parasitic skin diseases as a neglected category of diseases related to poverty //ISJ Theoretical & Applied Science, 11 (91). – 2020. – C. 259-264.
15. Исламов Н. Х., Шадыев У. Х., Саламова Л. А. Применение «Бетаметазон-Дарница» в лечении микробной экземы //Тюменский медицинский журнал. – 2011. – №. 2. – С. 50-51.

ISSN 3030-3907